

УДК 378.011.32.017.92

ВИЯВЛЕННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ОРІЄНТИРІВ ТА ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА

Олена Марусенко, Наталія Письменна,
Олена Брежнева, Тетяна Шклярєва

*Інститут духовного розвитку людини Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля
кв. Молодіжний, 20а, 91034 Луганськ, Україна*

Ставили за мету виявити головні погляди і тенденції в молодіжному середовищі щодо духовної сфери життя суспільства та ціннісних пріоритетів студентської молоді, застосовуючи метод анкетування та визначення ціннісних пріоритетів за Рокічем. Виявлено, що хоча в більшості випадків серед студентської молоді переважає прагнення до духовних ідеалів життя, в індивідуальній ціннісній ієрархії деякі важливі духовні поняття (краса природи та мистецтва, творчість, альтруїстичні тенденції) посідають непрестижні місця. З огляду на це сьогодні зростає роль виховання саме духовних пріоритетів студентської молоді, її естетичних смаків і потреб, актуалізації прагнення до творчої самореалізації особистості.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, духовність, світогляд, студентська молодь.

Формування ціннісних орієнтацій та духовного світу сучасної молоді, зокрема, студентської, посідає одне з провідних місць у галузі гуманітарних наук – педагогіки, психології, соціології тощо.

Актуальність цієї тематики певною мірою пов'язана з кардинальними змінами в політичній, економічній, соціальній, та врешті, духовній сферах нашого суспільства, котрі впливають на систему ціннісних орієнтацій молоді. Молодь перебуває у процесі формування світоглядної системи, світобачення та світосприйняття, у пошуках власного ідеалу і сенсу життя, що може бути віднесено до духовних складових формування цілісної особистості. Особливу увагу привертає проблема духовності молоді тому, що духовність є тією категорією, без котрої людське життя існувати не може. Духовність дає змогу відповісти людині на вічні питання: „Хто ми?“, „Куди йдемо?“, „Що ми робимо тут?“ [4].

Студентство – це майбутня інтелектуальна та культурна еліта суспільства, його креативний потенціал. Саме тому вивчення змін, котрі відбуваються у свідомості студентської молоді, особливо її морально-духовної складової, набувають у сучасних умовах певної гостроти.

Проблему формування ціннісних орієнтацій особистості та їхньої духовної компоненти розглянуто у працях таких учених, як П. Симонов,

П. Єршов, Ж. Юзвак, А. Комарова, Б. Кримський, О. Олексюк, І. Нікітіна, Н. Хомутинікова, Г. Шевченко, Є. Зеленов, Б. Нагорний та ін. На підставі досліджень вищезазначених авторів ми можемо стверджувати, що соціальна валідність особистості залежить від ступеня засвоєння нею духовно-моральних цінностей, що формують її світоглядні настанови.

Актуальність проблеми потребує її подальшого ретельного вивчення, розробки різноманітних підходів і систем моніторингу ціннісних орієнтацій студентської молоді, які дадуть змогу розглянути значущість духовної компоненти в системі світоглядних орієнтирів сучасного студентства.

Ми ставили за мету виявити головні погляди та тенденції в молодіжному середовищі щодо духовної сфери життя суспільства та ціннісні пріоритети студентської молоді.

Система ціннісних орієнтацій є психологічною рисою зрілої особистості та одним з її провідних психологічних утворень. Як елемент структури особистості, система ціннісних орієнтацій визначає внутрішню готовність особистості до тих чи інших дій та вчинків, вказує на спрямованість поведінки людини [1]. За соціологічним визначенням, цінності є рушійною силою мотивації. З погляду психології цінність – переконання у значущості кінцевої мети життя, яка є важливішою в особистісному та суспільному плані, ніж інші життєві цілі. Але кожній людині дуже важливо усвідомити, які саме цінності є для неї головними [3]. Кожне суспільство має тільки йому придатну ціннісно-орієнтовану структуру, яка відображає унікальність саме цієї культури [2]. Оскільки ієрархія цінностей, котру засвоює індивід у процесі соціалізації, є відображенням суспільної моралі та соціокультурної ситуації, вивчення системи ціннісних орієнтацій молоді і того місця, котре посідає в неї духовна компонента, є актуальним саме в період значних суспільних змін.

Дослідження проводили відповідно до науково-дослідної теми „Кваліметрія духовності і психолого-педагогічні моделі духовного розвитку особистості студентської молоді”. У ньому взяли участь студенти Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (СНУ ім. В. Даля) (45 респондентів, 36 жінок та 9 чоловіків у віці від 17 до 24 років; середній вік респондентів – 20,5 років; та Луганського державного медичного університету (ЛДМУ) (65 респондентів (42 жінки и 23 чоловіки) у віці від 20 до 25 років; середній вік – 21 рік (рис.1, 2). Одержані результати є проміжними, тому що дослідження за цією тематикою ще триває.

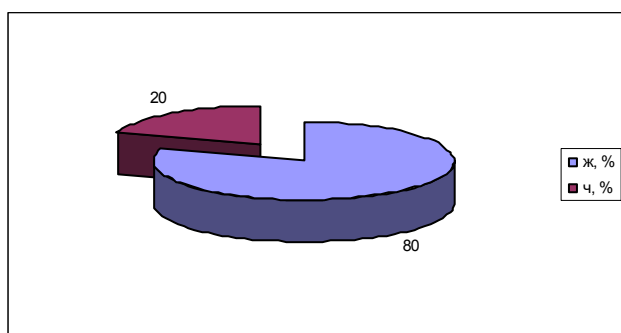

Рис. 1. Співвідношення чоловіків і жінок у виборці (СНУ ім. В. Даля), %

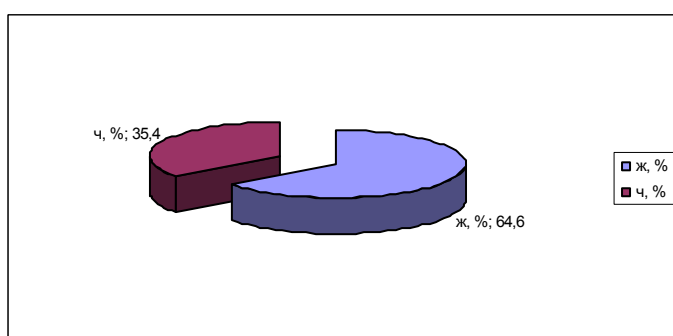

Рис. 2. Співвідношення чоловіків і жінок у виборці (ЛДМУ), %

Для студентів обох університетів ми розробили і запропонували анкету, що містила низку запитань, які стосуються духовної сфери життя суспільства. Відповіді на деякі важливі запитання ми наводимо у вигляді таблиць та графіків. Крім того, респондентам було запропоновано ранжувати термінальні та інструментальні цінності за ознакою їх особистісної значущості (методика ціннісних орієнтацій Рокича).

Таблиця 1

Частота відвідувань театрів, музеїв, виставок, %

Частота відвідувань	СНУ ім. В. Даля	ЛДМУ
Часто	31,3	18,4
Рідко	55,3	70,8
Середньо	13,4	6,2
Не відвідують	-	4,6

Задля наочності ми наводимо діаграми, що ілюструють відповіді на це запитання (рис. 3, 4).

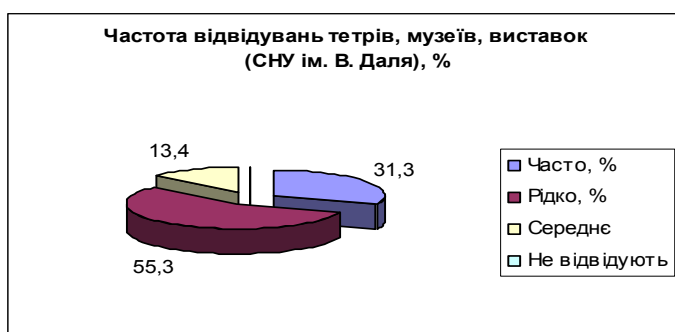

Рис. 3

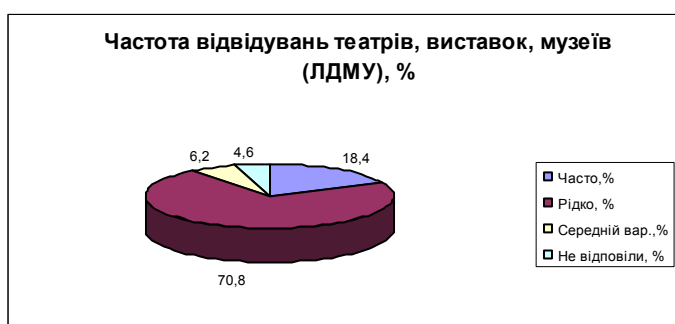

Рис. 4

Респондентам було запропоновано таке запитання: „Чи вважаєте Ви, що людина у своєму житті повинна керуватися моральними нормами, незалежно від обставин?” Одержані відповіді наведено у табл. 2

Таблиця 2

Пріоритетність моральних норм, %

Відповідь	СНУ ім. В. Даля	ЛДМУ
Так	73,3	77
Ні	13,3	9,2
Залежно від обставин	13,4	13,8

Нижченаведені діаграми (рис. 5 та 6) ілюструють відповіді студентів СНУ ім. В. Даля і ЛДМУ на таке запитання: „Яке багатство (духовне чи матеріальне) Ви поставите на перше місце?”

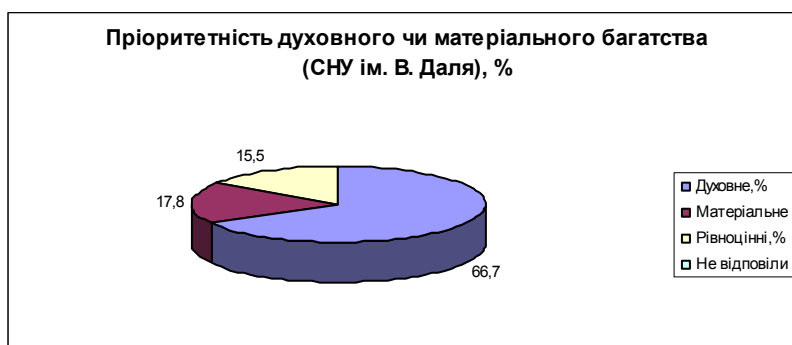

Рис. 5

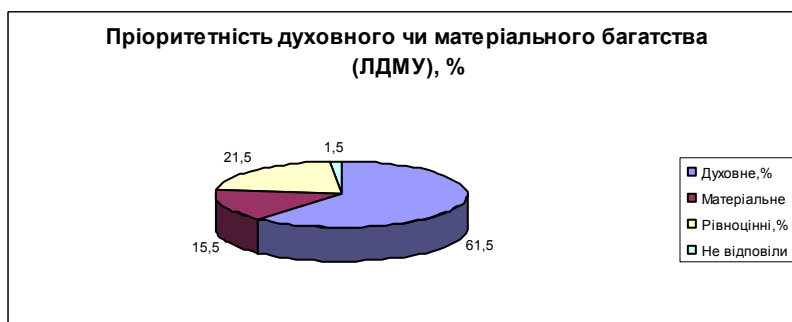

Рис. 6

Як можна бачити, більшість респондентів як СНУ ім. В. Даля, так і ЛДМУ віддають перевагу багатству духовному (66,7 і 61,5 - відповідно).

В анкеті також було запропоновано відповісти на таке запитання: „Чи є важливим для людини прагнення до пошуку істини, гармонії, краси, чи в наш час існують інші пріоритети?” Рис. 7 і 8 демонструють відповіді респондентів обох вищих навчальних закладів.

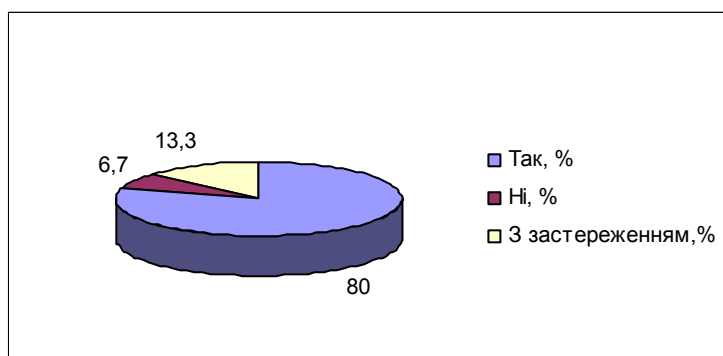

Рис. 7. Прагнення до істини, гармонії, краси (СНУ імені В. Даля), %

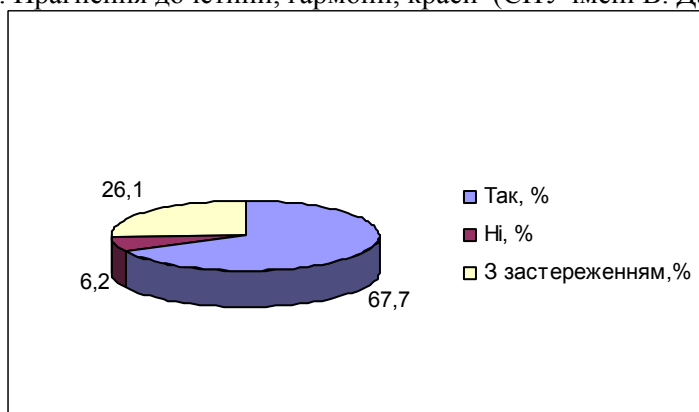

Рис. 8. Прагнення до істини, гармонії, краси (ЛДМУ), %

З цих діаграм ми можемо бачити, що прагнення студентської молоді до духовних категорій буття має досить високу питому вагу (80 % – СНУ ім. В. Даля і 67,7 % – ЛДМУ).

Відповіді студентів на запитання „Які культурні заходи сприяють духовному розвитку особистості?“ наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Культурні заходи, що сприяють духовному розвитку особистості, %

Заходи	СНУ ім. В. Даля	ЛДМУ
Відвідування театрів, музеїв, виставок	48,9	33,8
Концерти класичної музики, відвідування філармонії	15,5	6,1
Читання класичної літератури, відвідування бібліотек	8,9	13,8
Відвідування лекцій, семінарів	4,4	3,1
Відвідування церкви, святих місць, духовна просвіта	2,2	12,3
Виховання	4,4	6,1
Науково-популярні програми, творчі вечори, гуртки	8,9	4,6
Експерсії історичними місцями, виїзди на природу	6,8	3,1
Інший варіант	-	4,6
Не відповіли на запитання	-	12,5

Дані, одержані за методикою Рокича, довели, що студенти обох вищих навчальних закладів ранжували термінальні та інструментальні цінності за ступенем їх значущості (табл. 4).

Таблиця 4

Дані за методикою ціннісних орієнтацій Рокича

Значущість цінності, її місце	Термінальні цінності (цінності-цілі)	Інструментальні цінності (цінності-засоби)
1	2	3
1	Здоров`я	Незалежність (здатність діяти самостійно)
2	Любов	Чесність
3	Наявність добрих та вірних друзів	Відповідальність
4	Щасливе сімейне життя	Акуратність
5	Матеріально забезпечене життя	Чуйність
6	Активне діяльне життя	Життєрадісність
7	Життєва мудрість	Освіченість
8	Цікава робота	Вихованість
9	Розвиток (праця над собою, удосконалення духовне та фізичне)	Терпимість
10	Упевненість у собі	Старанність
11	Продуктивне життя	Ефективність у справах
12	Громадське визнання	Широта поглядів
13	Пізнання	Сміливість у прийнятті рішень
14	Свобода	Тверда воля
15	Красота природи та мистецтва	Раціоналізм

1	2	3
16	Щастя інших (добробут, розвиток, удосконалення)	Самоконтроль
17	Розваги	Високі потреби
18	Творчість (можливість творчої діяльності)	Нетерпимість до недоліків у себе та інших

Дані проведеного моніторингу є проміжними результатами. Однак їх аналіз дає можливість зробити деякі попередні висновки і простежити тенденції, що формуються. Зокрема, згідно з відповідями респондентів, більшість з них віддає перевагу духовним цінностям, ніж матеріальним (66,7 % – СНУ ім. В. Даля і 61,5 % – ЛДМУ). Віруючими відчують себе 71% студентів СНУ ім. В. Даля і 77% ЛДМУ. Те, що людина повинна у своєму житті керуватися моральними нормами, незалежно від тих обставин, що складаються, визнають 73,3% (СНУ ім. В. Даля) і 83,1% (ЛДМУ) студентів. Прагнення до істини, гармонії, краси є важливим пріоритетом для 80 % осіб, котрі навчаються у СНУ ім. В. Даля й для 67,7 %, які навчаються в ЛДМУ. Цікавим є той факт, що саме поняття „духовність” для більшості студентів СНУ ім. В. Даля має більш світський сенс, ніж релігійний, тоді як для студентів-медиків – навпаки. Серед культурних заходів, які сприяють духовному розвитку особистості, поряд із відвідуванням театрів, вистав, концертів, бібліотек, 12,3% студентів ЛДМУ вказали відвідування церкви, святих місць, духовну просвіту, а для студентів СНУ ім. В. Даля показник становить 2,2%.

Аналіз даних за методикою Рокича довів, що згідно із середніми показниками у вибірках обох вищих навчальних закладів пріоритетні місця серед 18 термінальних цінностей посіли такі, як „здоров'я”, „любов”, „наявність добрих та вірних друзів”, „щасливе сімейне життя”, тоді як „краса природи та мистецтва”, „щастя інших (добробут, розвиток, удосконалення)”, „творчість” зайняли непрестижні останні позиції. Серед інструментальних цінностей перші місця посіли „свобода”, „чесність”, „відповідальність”; останні – „самоконтроль”, „високі потреби”, „нетерпимість до недоліків у себе та інших”.

Отже, за результатами анкетування серед студентської молоді обох вищих навчальних закладів переважає прагнення до ідеалів духовного життя, до утвердження людяності, духовності й загальнолюдських цінностей. Але це, мабуть, ще в ідеалі, тому що такі важливі поняття, як краса природи та мистецтва, творчість, щастя інших, які, безсумнівно, можуть бути віднесені до духовних аспектів життя людини, посідають в особистісної ієрархії цінностей поки що останні місця. Це, мабуть, є відображенням впливу чинників соціального середовища і тих пріоритетів, що панують у колективній свідомості сучасного суспільства. З огляду на це сьогодні зростає роль виховання саме духовних пріоритетів студентської молоді, її

естетичних смаків і потреб, актуалізації прагнення до творчої самореалізації особистості.

Отож ми можемо намітити певні напрямки роботи Інституту духовного розвитку людини щодо інтеріоризації духовних цінностей студентством, підвищення у ціннісній ієрархії особистості престижності таких універсалій, як творчість, краса природи і мистецтва, а також альтруїстичних тенденцій.

1. *Васина Е. А.* Ценностные ориентации личности в юношеском возрасте: Автореф. канд. дис. СПб., 1993.

2. *Григорьева В. А.* Воспитание у студентов ценностного отношения к жизни / Духовність особистості: методологія, теорія і практика. Збірник наукових праць. 2005. Вип. 3. С. 34–40.

3. *Огірко О. В.* Виховання духовно-моральних цінностей студентської молоді / Духовність особистості: методологія, теорія і практика. Збірник наукових праць. 2005. Вип. 2. С. 137–139.

4. *Шевченко Г. П.* Духовність і цінність життя / Духовність особистості: методологія, теорія і практика. Збірник наукових праць. 2004. Вип. 5. С. 3–15.

INVESTIGATION OF CONTEMPORARY STUDENTS' SPIRITUAL AND MORAL DISPOSITIONS AND VALUE PRIORITY

Olena Marusenko, Natalia Pys'menna, Olena Brezhneva, Tetiana Shkliarova

*Institute of Person Moral Development of Volodymyr Dal' Eastern Ukrainian University
Molodizhny Str. 29a, UA –91034 Luhans'k, Ukraine*

The article reveals the young people main visions on morality and their value priorities on the basis of inquiring students by Rockich methodics. It finds out that the majority of students choose the moral ideals of life, though such important values as altruism, creativity, art and nature beauty are not prior and meaningful in their personal value system. So the authors emphasize the role of developing students' moral values, aesthetic needs and tastes, needs for creative self-realization.

Key words: value dispositions, spirituality and morality, vision, student youth.

Стаття надійшла до редколегії 06.10.2005
Прийнята до друку 22.05.2006